

...a ozve se frankenstein

Prvního prosince roku 1975, jednu hodinu padesát minut po půlnoci světového času, se rozdrnčely všechny telefony na světě.

Čtvrt miliardy lidí zvedlo sluchátka a zaposlouchalo se na pár okamžiků rozmrzele a zmateně. Ti, kteří byli probuzeni vprostřed noci, se domnívali, že volá nějaký hodně vzdálený přítel — pomocí družicové telefonní sítě, kterou uvedli do provozu, s úžasně nafouklou publicitou, den předtím. Ale žádný hlas se na lince neozval, jenom zvuk, jenž mnohým připomínal hučení moře a jiným chvění silných lan ve větru. Našlo se i dost takových lidí, v nichž tenhle okamžik znovu probudil tajemné zvuky dětství — hučení krve pulsující žilami, jak je slyšet v mušli přiložené k uchu. Ale ať už to bylo cokoli, netrvalo to víc než dvacet sekund. Pak to nahradil oznamovací tón.

Účastníci světové telefonní sítě zakleli a zavěsili. Někteří se pokusili volat na centrálu, aby si postěžovali, ale linky se zdály být obsazené. Za pár hodin každý na incident zapomněl — vyjma těch, kteří se o takové věci profesionálně starají.

Ve výzkumném ústavu telekomunikací a pošt se přeli celé dopoledne, ale nedospěli k ničemu. Nepolevili ani v polední přestávce, kdy se vyhládlí technici nahrnuli do malé kavárny přes ulici.

„Pořád si myslím,“ řekl Willy Smith z oddělení elektroniky pevných látek, „že to bylo náhlé vzduší proudu, jak připojili družicovou síť.“

„Zřejmě to bylo něco s družicemi,“ souhlasil Jules Reyner, odborník na elektrické obvody. „Ale proč to zpoždění? Družice zapojili o půlnoci, vyzvání se ozvalo o dvě hodiny později — jak jsme všichni poznali na vlastní kůži.“

Zeširoka zívl.

„A co si myslíš ty, Docu?“ zeptal se Bob Andrews, programátor. „Tys byl celé dopoledne velice zticha. Určitě tě něco napadlo?“

Doktor John Williams, vedoucí výpočetního střediska, se neklidně zavrtil.

„Ano,“ řekl. „Napadlo. Jenže vy to nebudete brát vážně.“

„Ale na tom nezáleží. Dokonce i kdyby to bylo stejně bláznivé jako ty vědeckofantastické historky, co píšeš pod pseudonymem, může nám to dát nějaké vodítko.“

Williams se začervenál, ale ne zas tolik. O jeho povídkách věděl každý a on se za ně nestyděl. Koneckonců vyšly jako knížka. Zbytek nákladu se prodával pod cenou za pět šilinků, stále ještě měl pár set výtisků.

„Výborně,“ řekl a nervózně čmáral po ubruse. „Tohle je něco, o čem už přemýšlím celá léta. Uvažovali jste někdy o analogii mezi automatickou telefonní centrálou a lidským mozkiem?“

„Koho to nenapadlo?“ vysmíval se jeden z posluchačů. „Pro tuhle myšlenku by ses musel vrátit až ke Grahamu Bellovi.“

„Možná. Nikdy jsem netvrdil, že je původní. Ale co jsem řekl — že nastal čas, abychom ji začali brát vážně.“ Znepokojeně zašilhal po trubicích zářivek nad stolem, v tenhle mlhavý zimní den už byly zapotřebí. „Co se děje s těmi zatracenými světly? Posledních pět minut sotva blikají.“

„Co se o to staráš! Maisie nejspíš zapoměla zaplatit účet za elektřinu. Radši ať uslyšíme ještě něco z té tvojí teorie.“

„Většina toho nemá s teorií nic společného, jsou to holá fakta. Víme, že lidský mozek je soustava přepínačů — neuronů — které se svými výběžky mezi sebou pospojovaly nesmírně složitým způsobem. Automatická telefonní ústředna představuje také systém přepínačů — selektorů a dalších součástí — spojených dráty.“

„Souhlasí se,“ řekl Smith. „Ale moc daleko nás tahleta analogie nedovede. Není v mozku okolo patnácti miliard neuronů? To je o hodně víc než počet přepínačů v automatické ústředně.“

Williamsovu odpověď přerušil jekot nízko letícího proudového letadla. Mohl pokračovat, až se kavárna přestala zachvívat.

„Nikdy jsem je neslyšel *takhle* nízko,“ zavrčel Andrews. „Stejně to bylo proti předpisům.“

„Taky že ano, ale nestarej se — londýnská řídicí věž si ho zachytí.“

„Pochybuju,“ řekl Reyner. „To *bylo* londýnské letiště, co řídilo přistání toho Concordu. Ale taky jsem ho nikdy neslyšel tak nízko. Klika, že v něm neseďm.“

„Tak máme nebo *nemáme* pokračovat v téhle prokleté debatě?“ dožadoval se Smith.

„S těmi patnácti miliardami neuronů v lidském mozku máte pravdu,“ pokračoval Williams bez rozpaků. „A právě *tady* je ten zakopaný pes. Patnáct miliard — zdá se to ohromné množství, ale není. Přibližně v šedesátých letech měly už všechny automatické telefonní ústředny na světě větší počet jednotlivých spojů. Dnes jich je asi pětkrát tolik.“

„Chápu,“ řekl Reyner zvolna. „Jako že od včerejška jsou schopné plně mezi sebou komunikovat, co byly uvedeny do provozu družicové linky.“

„Přesně tak.“

Na okamžik zavládlo ticho, kromě vzdálené sirény požárního vozu.

„Dovol, abych to řekl na rovinu,“ ozval se Smith. „Chceš v nás tím vzbudit představu, že světový telefonní systém je teď jeden gigantický mozek?“

„Takhle to stavíš surově — antropomorfně. Radši bych o tom uvažoval na úrovni základních faktů.“

Williams držel ruce před sebou, prsty zčásti sevřené.

„Tady jsou dva kusy uranu 235. Nic se neděje, pokud je držíte od sebe. Ale dejte je k sobě —“ doprovázel slova gestikulací — „a máte něco *velice* odlišného od jednoho velkého kusu uranu. Máte díru do země kilometr v průměru.“

A stejné je to s naší telefonní sítí. Do dneška byly spoje velkou měrou nezávislé, autonomní. Ale teď jsme náhle spoje znásobili, sítě splynuly dohromady a dosáhli jsme kritického stavu.“

„A jaký kritický stav máš v tomhle případě přesně na mysli?“ zeptal se Smith.

„Postrádám vhodnější termín — proto řeknu vědomí.“

„Podivná forma vědomí,“ řekl Reyner. „Jaké smyslové orgány by to používalo?“

„No tak — všechny rádiové a televizní vysílače na světě by to krmily informacemi z pozemních kabelů. To by mu mělo dát nějakou látku k přemýšlení! A pak by to byla všechna data uskladněná v počítačích — k tomu by mělo přístup — a v elektronických knihovnách, ze sledovacích radarových zařízení, z dálkově ovládaných továren. Ach, smyslových orgánů by to mělo dostatek! Neumíme si představit, jaký obraz o světě by si udělalo, ale byl by nekonečně bohatší a mnohem celistvější než náš.“

„Je to docela zábavné, takže připuštěme, že to tak všechno je,“ řekl Reyner, „ale co by to mohlo kromě myšlení *dělat*? Jít by to nemohlo nikam, nemělo by to přece nohy.“

„Proč by to mělo chtít cestovat? Bylo by přece už všude! A jako úd by mohl posloužit každý kus dálkově řízeného elektronického zařízení na celé planetě.“

„Teď už chápu to časové zpoždění,“ vmísil se Andrews. „Bylo počato o půlnoci, ale narodilo se před jednou padesát ráno. Ten kravál, který nás všechny vytáhl z postele, to byl — pláč novorozeněte.“

Jeho snaha, aby to vyznělo jako šprým, nezapůsobila zvláště přesvědčivě a nikdo se nezasmál. Světla nad jejich hlavami pokračovala ve zlobném pomrkávání, naopak zdálo se, že je to čím dál tím horší. Potom je však vyrušil Jim Small z oddělení zásobování energií, který vstoupil do kavárny prudce a hřmotně jako vždycky.

„Koukněte na tohle, kamarádi,“ usmíval se na celé kolo a zamával před svými kolegy kusem papíru. „Jsem pracháč. Už jste někdy viděli takové konto jako *tohle*?“

Doktor Williams vzal nabízený účet, rychle mrkl dolů na konec sloupce cifer a četl nahlas: „Zůstatek 999 999 897,87 liber.“

„Nic tak strašně zvláštního,“ přehlušil všeobecné obveselení. „Řekl bych, že to znamená přečerpání konta o sto dvě libry a počítač kapku ujel a přidal si jedenáct devítek. Věci tohohle druhu se stávají pořád od okamžiku, kdy peněžnictví přešlo na dekadickou soustavu.“

„Vím, vím,“ řekl Small, „ale nekaž mi legraci. Tenhle účet si dám zarámovat. A co by se stalo, kdybych si napsal šek na pár miliónů — na základě tohohle? Mohl bych se s bankou soudit, kdyby mě ten účet přiměl k nějaké ukvapenosti?“

„Byl by ti na to život krátký,“ odvětil Reyner. „Vsadím se, že bankéři na to pomysleli už dávno a chrání se nějakým dodatkem, drobně vytištěným kdesi pod čarou. Mimochodem, kdys ten účet dostal?“

„Polední poštou. Chodí mi to přímo do práce, aby to žena neviděla.“

„Hmm. To znamená, že to spočítali dnes ráno. Určitě po půlnoci...“

„Co tím chceš říct? A proč ty protažené ksichty?“

Nikdo mu neodpověděl. Všichni zvěřili novou stopu a dali se po ní.

„Víš někdo z vás něco o automatických bankovních systémech?“ otázal se Smith. „Jak jsou propojené navzájem?“

„Tak jako dnes už všechno ostatní. Všechny jsou zapojené do sítě, počítače se tedy mohou dorozumívat každý s každým po celém světě. Bod pro tebe, Johne. Kdyby opravdu *nastaly* potíže, tohle by bylo jedno z prvních míst, kde bych je očekával. Kromě telefonní sítě, ovšemže.“

„Ale ani jeden z vás neodpověděl na otázku, kterou jsem vám položil, než přišel Jim,“ postěžoval si Reyner. „Co by tenhle supermozek vlastně *dělal*? Choval by se k nám přátelsky, nepřátelsky nebo lhostejně? Dozvěděl by se vůbec, že existujeme? Nebo by za jedinou realitu považoval elektronické impulsy, se kterými operuje?“

„Vidím, že mi začínáš věřit,“ řekl Williams s určitým krutým uspokojením. „Odpovím ti jinou otázkou. Co dělá dítě, když se narodí? Začíná se shánět po potravě.“ Vrhla rychlý pohled na blikající světla. „Proboha,“ pronesl zvolna, jako by ho myšlenka přímo udeřila. „Na celém světě existuje jenom jedna jediná potrava, o kterou by stál — elektřina.“

„Tak tenhle nesmysl už zašel dost daleko,“ řekl Smith. „Co se kčertu stalo s naším obědem? Objednávali jsme si už před dvaceti minutami.“

Všichni ho ignorovali.

„A potom,“ řekl Reyner a navázal tak na Williamse, „rozhlédl by se kolem a protáhl se. A začal by si hrát, jako každé dítě.“

„A děti *nič*í věci,“ prohodil kdosi měkce.

„Hraček by měl dost, jako že mám nebe nad hlavou. To Concorde, co přeletělo nad námi. Automatické výrobní linky. Dopravní signalizaci na ulicích.“

„Komické, že se o tom zrovna zmiňuješ,“ vmísil se Small. „Venku se něco stalo, provoz se zastavil a stojí už deset minut. Vypadá to na pěknou zácpu.“

„Hádám, že někde hoří. Právě jsem zaslechl hasičskou stříkačku.“

„Já jsem už slyšel dvě — a něco jako výbuch směrem od toho průmyslového komplexu. Doufejme, že to není nic vážného.“

„Maisie! Co takhle pár svíček? Nevidíme si ani na špičku nosu!“

„Napadá mi, — tenhle podnik má kuchyň čistě na elektriku. Dejme si něco studeného, abychom vůbec nějaký oběd dostali.“

„Aspoň si můžeme přečíst noviny, když už čekáme. Tohle, cos přinesl, Jime, je poslední vydání?“

„Ano. Ještě jsem ani neměl čas, abych do toho nahlédl. Hmm. *Opravdu* se zdá, že se dnes ráno stala spousta zvláštních neštěstí: poškozená železniční signalizace — havárie hlavního vodovodního potrubí způsobena poruchou ochranné elektronky — tucty stížností na noční vyzvánění telefonů...“

Obrátil stránku a znenadání se odmlčel.

„Co je?“

Small beze slova podal noviny přes stůl. Smysl dávala jen titulní strana. Celý vnitřek, sloupec za sloupcem, byla jenom změt' rozsypané sazby s několika málo inzeráty ostře vystupujícími v podobě ostrůvků zdravého rozumu v oceánu matlaniny. Byly obvyklým způsobem vysázeny jako celé štočky a unikly míchanici, která rozmetala text kolem.

„Tak semhle nás přivedla fotosazba a počítače,“ reptal Andrews. „Na Fleet Street vsadili příliš mnoho na jednu kartu.“

„Stejně jako my všichni, obávám se,“ pronesl Williams s velebnou vážností. „Stejně jako my všichni.“

„Jestli mě pustíte ke slovu včas, abych ještě zastavil hromadnou hysterii, která, zdá se mi, zachvacuje tenhle stůl jako infekce,“ řekl Smith pevně a nahlas, „rád bych poukázal, že tu není nic, co by nás muselo trápit — dokonce ani tehdy ne, jestli je Johnova důmyslná fantazie správná. Stačí jenom odpojit družice a vrátíme se tam, kde jsme byli včera.“

„Prefrontální lobotomie,“ zamumlal Williams. „Měl bych o tom zapřemýšlet.“

„Eh? No ano — odříznout partii mozku. To by pomohlo. Nákladné, ovšem, museli bychom se vrátit zpátky k telegramu. Ale civilizace by přežila.“

Nepříliš daleko se ozvala krátká, ostrá exploze.

„Tohle nemám rád,“ řekl Andrews nervózně. „Poslechněme si, co k tomu říká stará BBC. Právě začaly zprávy v jednu.“

Sáhl do aktovky a vytáhl tranzistorové rádio.

„...nevídané množství v průmyslových závodech a kromě toho dokonce nevysvětlitelné odpálení tří salv řízených střel z vojenských základen Spojených států. Několik letišť muselo zastavit provoz pro chybné chování radiolokačního zařízení, banky a burzy mají vesměs zavřeno, protože jejich informační a operační systémy se staly zcela nespolehlivými.“

„To mi povídej,“ zamumlal Small, zatímco druzí na něho dělali pst!

„Okamžik, prosím — právě přichází poslední zpráva... Tady je. Jak jsme byli informováni, byla ztracena veškerá kontrola nad nově zapojenými spojovými družicemi. Satelity nadále neodpovídají na povely ze Země. Podle...“

Hlasatel se ztratil z příjmu, dokonce odumřela nosná vlna. Andrews sáhl po ladícím knoflíku a točil jím podél stupnice. Éter mlčel přes celý rozsah.

Náhle řekl Reyner hlasem, který neměl daleko k hysterii:

„Ta prefrontální lobotomie, to byl dobrý nápad, Johne. Je moc zlé, že Dítě na to už přišlo.“

Williams se pomalu zvedl.

„Pojďme zpátky do laborky,“ řekl. „Přece tu někde musí být odpověď.“

Ale zároveň věděl, že je příliš pozdě. Pro druh *homo sapiens* už telefonní zvonek odezněl.